

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

РОМАНЧУК Наталія Олександрівна

УДК 378.147 : 377.2

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА ДО ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті інноваційних технологій і змісту освіти, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Завалевський Юрій Іванович,

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, перший заступник директора.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

Плахотнік Ольга Василівна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук

Усата Олена Юрївна,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, старший викладач кафедри прикладної математики та інформатики.

Захист відбудеться 25 жовтня 2011 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 24 вересня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні соціально-економічні та суспільні зміни, входження України до світового співтовариства зумовлюють зростання вимог до якості підготовки робітничого потенціалу країни, від якого залежить могутність держави та добробут нації. Це передбачає необхідність підготовки інженерно-педагогічних кадрів високої кваліфікації, здатних забезпечити умови для розкриття здібностей, реалізації особистісного потенціалу, задоволення освітніх потреб учнів професійно-технічних закладів освіти, про що йдеться в законах України “Про професійно-технічну освіту” (1998 р.), “Про вищу освіту” (2004 р.), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті (2004 р.), Декларації про європейський простір для вищої освіти (2004 р.), Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України (2004 р.), Концепції розвитку інженерно-педагогічної освіти в Україні (2005 р.), Концепції розвитку професійно-технічної освіти і навчання в Україні на 2010-2020 рр. (2010 р.), Наказі Міністерства освіти і науки України “Про затвердження державних стандартів професійно-технічної освіти” (2008 р.).

У контексті цих важливих нормативно-правових документів провідними шляхами впровадження сучасних ідей гуманістичної парадигми освіти визначено реалізацію особистісно орієнтованого змісту та технологій навчання, створення умов для самонавчання й саморозвитку учнів професійно-технічних закладів освіти. Основна роль у їхній реалізації відводиться інженеру-педагогу, який здійснює соціально-професійну та виробничо-технологічну діяльність у професійно-технічних закладах освіти різного рівня.

Важливого значення для розв’язання окреслених проблем мають праці вчених, які досліджують різні аспекти професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: С.У. Гончаренка, О.А. Дубасенюк, Ю.І. Завалевського, В.Г. Кременя, О.В. Плахотнік та ін. Діяльність інженера-педагога в професійно-технічних закладах освіти та структуру його особистості висвітлено в дослідженнях С.Ф. Артюха, В.Б. Бакатанової, С.Я. Батишева, Н.О. Брюханової, І.Б. Васильєва, Н.Г. Ничкало, О.Е. Коваленко, Л.М. Кустова, І.П. Кузьміна, В.В. Олійника, Б.О. Соколова. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованого навчання закладені І.Д. Бехом, І.А. Зязюном, О.М. Пехотою, С.І. Подмазіним, О.Я. Савченко, І.С. Якиманською та ін. В обґрунтування методології, розробку теорії й практики особистісно орієнтованої освіти певний внесок здійснили такі дослідники, як О.М. Гончарова, Н.В. Кічук, В.В. Луценко, А.М. Старєва, О.Ю. Усата, М.Г. Чобітько, С.Л. Яценко.

Низка сучасних педагогічних досліджень присвячена окремим аспектам особистісно орієнтованого навчання: формуванню мотивації молодших школярів (О.А. Гузенко) і творчої активності студентів (О.С. Білоус) у процесі особистісно орієнтованого навчання; методиці

вивчення молекулярної фізики на основі особистісно орієнтованої технології (С.М. Стадніченко); особистісно орієнтованому навчанню учнів вечірньої школи (І.В. Богомолова); формуванню готовності майбутнього вчителя початкових класів до особистісно орієнтованого навчання (Ю.Д. Шаповал); особистісно орієнтованому навчанню природознавства (Л.В. Козак), фізики в педагогічних класах (Л.Ю. Благодаренко) та старшокласників на уроках історії (Н.В. Чубур); особистісно орієнтованій системі навчання основ інформаційних технологій у процесі підготовки вчителів іноземних мов (Л.А. Карташова); особистісно орієнтованій самостійній роботі студентів (Ю.І. Приходько).

Проте проблема підготовки майбутніх інженерів-педагогів у контексті впровадження особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти до цього часу не була предметом окремого дослідження.

Особливої важливості питання підготовки майбутніх інженерів-педагогів набуває внаслідок наявності протиріч між:

- державною спрямованістю на особистісно орієнтоване навчання в професійно-технічних закладах освіти і відсутністю підготовлених до його впровадження інженерно-педагогічних кадрів;

- зростаючими вимогами суспільства до особистості інженера-педагога і недостатнім рівнем розробки теорії й практики його підготовки;

- необхідністю науково-методичного забезпечення підготовки майбутнього інженера-педагога до впровадження особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти і відсутністю відповідних організаційно-педагогічних умов.

Актуальність проблеми, недостатній рівень розробленості її концептуального і прикладного аспектів, потреба модернізації підготовки майбутнього інженера-педагога визначили тему дисертаційного дослідження: **“Підготовка майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти”**.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (протокол № 5 від 31. 03. 2010 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 6 від 14. 06. 2005 р.). Дослідження є складовою комплексної держбюджетної теми “Формування технологічної культури сучасного викладача як складової його педагогічної майстерності ” (державний реєстраційний номер 0100U002904).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати модель, розробити та експериментально перевірити ефективність методики підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан дослідженості проблеми в історико-педагогічній теорії та практиці.
2. Визначити критерії, показники та рівні готовності майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання.
3. Розробити модель підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.
4. Обґрунтувати та експериментально перевірити методику підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутнього інженера-педагога у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження: зміст, форми, методи підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

Гіпотеза дослідження: процес підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти буде ефективним за умов:

- формування спрямованості майбутнього інженера-педагога на особистісно орієнтоване навчання в професійно-технічних закладах освіти;
- організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії в ході підготовки майбутнього інженера-педагога;
- орієнтації підготовки майбутнього інженера-педагога на особистісний і професійний саморозвиток.

Методологічною основою дослідження є загальні положення філософських і психологічних теорій пізнання як основи формування особистості; основні положення системного, діяльнісного, особистісного, аксіологічного, суб'єктного підходів щодо визначення аспектів процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання; концепції розвитку та саморозвитку особистості, життєвої програми особистості.

Теоретичну основу дослідження становлять положення: психологічних теорій особистості та її розвитку в процесі діяльності (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, А.Г. Асмолов, Г.О. Балл, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, А.В. Петровський, С.Л. Рубінштейн, В.В. Рибалка); концепцій особистісно орієнтованої педагогіки (М.І. Алексєєв, Є.В. Бондаревська, А.А. Плігін, С.І. Подмазін, В.А. Семиченко, В.В. Серіков, С.О. Сисоєва, А.В. Хуторський, І.С. Якиманська,); дослідження особливостей професійної

підготовки майбутніх інженерів-педагогів (О.М. Внукова, А.Ю. Джантіміров, О.А. Макаренко, О.І Щербак, Т.В. Яковенко).

Для реалізації поставлених завдань і перевірки гіпотези були використані наступні **методи дослідження** :

теоретичні – історико-логічний аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури, державних нормативних документів, навчальних планів і програм, систематизація теоретичного та практичного матеріалу з досліджуваної проблеми; теоретичне моделювання з метою виявлення організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти;

емпіричні – тестування, опитування (інтерв'ю, бесіди, анкетування), педагогічне спостереження за навчально-виховним процесом у професійно-технічних закладах освіти та на інженерно-педагогічних факультетах ВНЗ; самоспостереження, самооцінка, аналіз суб'єктного досвіду майбутніх інженерів-педагогів та учнів професійно-технічних закладів освіти з метою перевірки запропонованої теоретичної моделі;

експериментальні – констатувальний і формувальний етапи експерименту для визначення ефективності запропонованої методики підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання;

статистичні – розрахунки середніх величин, дисперсійний і кореляційний аналіз, методи порівняння статистичних даних для обробки отриманих у ході експерименту результатів.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження визначаються тим, що: *вперше* на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної й науково-методичної літератури теоретично обґрунтовано модель, експериментально апробовано методику підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти; *удосконалено* теоретичні засади й напрями підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання: збагачення мотиваційної сфери гуманістичними ідеалами та цінностями; насичення змісту педагогічних дисциплін відповідними темами; використання особистісно орієнтованих форм і методів навчання; організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача вищого навчального закладу й майбутнього інженера-педагога; актуалізація власних можливостей майбутнього інженера-педагога для особистісного та професійного саморозвитку; стимулювання дослідницької, творчої діяльності; *охарактеризовано* компоненти (мотиваційно-ціннісний, змістовий, операційно-діяльнісний, дослідницько-творчий), критерії (спрямованість на особистісно орієнтоване навчання, наявність теоретичних і практичних знань, умінь і навичок організації

особистісно орієнтованого навчання) та рівні (низький, середній, достатній) готовності майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти; *уточнено* сутність понять “підготовка майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання”, “готовність до реалізації особистісно орієнтованого навчання”; *подальшого розвитку* набули певні аспекти методики підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісного та професійного саморозвитку.

Практичне значення дослідження полягає у розробці та практичному впровадженні організаційно-методичного забезпечення підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, а саме: змісту навчальних модулів дисциплін педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів (“Особистісно орієнтоване навчання: пріоритети, суть, зміст”, “Особистісно орієнтовані технології викладання інженерних дисциплін у професійно-технічних закладах освіти”, “Особистісний і професійний саморозвиток майбутнього інженера-педагога”) з відповідними методичними рекомендаціями щодо застосування у навчально-виховному процесі ВНЗ; структури та системи діяльності школи майбутнього інженера-педагога “Пізнай і допоможи розкритися” й лабораторії “Стань творцем власного Я”. Зміст і результати експериментального дослідження можуть бути використані у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів з метою вдосконалення підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення, результати, висновки доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема, *міжнародних*: “Технології педагогічної освіти: теорія, досвід, перспективи розвитку в умовах Болонського процесу” (Миколаїв, 2006), “Розвиток творчої особистості студента як суб’єкта педагогічної взаємодії” (Донецьк, 2007), “Педагогічна освіта в контексті Євроінтеграційних процесів” (Миколаїв, 2008); *всеукраїнських*: “Могилянські читання 2005” (Миколаїв, 2005), “Проблеми фахової підготовки інженерів-педагогів спеціальності “Професійне навчання” (Херсон, 2005), “Культурологічні та філологічні аспекти формування особистості XXI століття” (Херсон, 2007), “Вісник науковця – 2009” (Миколаїв, 2009), “Оптимізація наукових досліджень – 2009” (Миколаїв, 2009), “Актуальні проблеми сучасної науки” (Київ, 2010), “Розвиток педагогічної освіти в контексті цивілізаційних змін” (Миколаїв, 2010), “Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування: зміст, форми та методи підготовки” (Хмельницький, 2010); *міжвузівській*: “Науковий потенціал вищої школи: політехнічна освіта в контексті Болонського процесу” (Миколаїв, 2007).

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Миколаївського державного аграрного університету (довідка № 2250 від 11.11.2010 р.), Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (довідка № 62 – 11/602 від 18.02.2011 р.), Інституту інноваційних технологій і змісту освіти (довідка № 1.4 / 18 – 1550 від 16.05.2011 р.), Миколаївського національного університету ім. В.О.Сухомлинського (довідка № 01 / 1276 від 5.09.2011 р.).

Публікації. Зміст і результати дисертаційного дослідження опубліковано в 14 одноосібних працях, з них 4 – у наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, 10 – у збірниках наукових праць.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертаційної роботи становить 220 сторінок, з них 170 – основного тексту. Робота містить 3 рисунки, 12 таблиць, список використаних джерел із 316 найменувань (із них 18 іноземною мовою) на 31 сторінці і 13 додатків на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу та завдання; охарактеризовано його теоретико-методологічні засади, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, відображено апробацію і впровадження одержаних результатів.

У першому розділі – **“Теоретичні засади підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання”** – здійснено аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури, дисертаційних досліджень у контексті визначеної проблеми; проаналізовано підходи щодо визначення понять “особистість”, “індивід”, “суб’єкт”, “гуманістичний підхід”, “особистісний підхід”, “особистісно орієнтована освіта”, які стали вихідними для аналізу категорії “особистісно орієнтоване навчання”.

На основі здійсненого історико-логічного аналізу визначено пріоритети, сутність, зміст особистісно орієнтованого навчання. Охарактеризовано особливості підготовки майбутніх інженерів-педагогів у вищих навчальних закладах, представлено періодизацію становлення системи підготовки викладачів для професійно-технічних закладів освіти. Процес реформування вищої інженерно-педагогічної освіти досліджено у контексті реалізації принципів і положень Болонської декларації. Виявлено проблеми та протиріччя діючої системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів, встановлено причини їх виникнення та окреслено шляхи розв’язання.

У ході наукового пошуку досліджено генезис поняття “особистість” у працях філософів Стародавньої Греції (Сократ, Платон, Аристотель), мислителів епохи середньовіччя (Святий Августин, Фома Аквінський), епохи Відродження (Еразм Роттердамський, Вітторіно да Фельтре, Франсуа Рабле, Мішель Монтень), Нового часу (Р. Декарт, Г. Лейбніц, Б. Спіноза, Д. Юм). Встановлено, що наступний етап розвитку поняття “особистість” у філософії пов’язаний з іменами І. Канта, Ф. Гегеля, Г.С. Сковороди, Л. Фейєрбаха, Е. Муньє, в працях яких особистість визнається найвищою цінністю. Виявлено, що принцип свободи особистості покладено в основу педагогічних систем І.Г Песталоцці, Я.А. Коменського; Д. Локк та Ж.-Ж. Руссо наголошували на необхідності врахування індивідуальних особливостей, як обов’язкової умови навчання дітей. Окреслено важливість для тлумачення особистості з точки зору соціології праць К.Г. Юнга, який запропонував поняття “самості” як архетипу цілісної особистості, Е. Еріксона – автора психосоціальної концепції та Е. Фромма, котрий охарактеризував соціальні детермінанти особистості.

Доведено, що значний внесок у розуміння сутності поняття “особистість”, розробку її структури, зроблено: російськими психологами Б.Г. Ананьєвим, Л.І. Божович, Л.С. Виготським, О.М. Леонтьєвим, С.Л. Рубінштейном, у працях яких “Я” людини постає як внутрішнє ядро особистості, система уявлень людини про саму себе; видатними педагогами А.С. Макаренком і В.О. Сухомлинським, які особливого значення в процесі навчання надавали всебічному розвитку особистості, реалізації і самореалізації особистісного потенціалу кожної дитини.

На основі здійсненого аналізу встановлено, що особистісний підхід став базовим для особистісно орієнтованої освіти, органічною складовою якої визначено особистісно орієнтоване навчання. Охарактеризовано його сутнісні ознаки: спрямованість на розвиток і саморозвиток особистості учня, опора у навчанні на суб’єктний досвід, створення умов для подальшої особистісної та професійної самореалізації, варіативність змісту освіти, індивідуалізація навчання, суб’єкт-суб’єктний характер взаємодії учасників навчального процесу (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремінь, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва, О.М. Пехота).

Вивчення результатів досліджень початку ХХІ століття (О.С. Білоус, Л.Ю. Благодаренко, І.В. Богомолової, О.М. Гончарової, О.А. Гузенко, Л.А. Карташової, В.В. Луценко, Ю.І. Приходька, С.М. Стадніченко, А.М. Старєвої, М.Г. Чобітька, Н.В. Чубур, Ю.Д. Шаповал, О.Ю. Усатої, С.Л. Яценко) засвідчило актуальність проблеми особистісно орієнтованого навчання в сучасній педагогічній науці та дозволило визначити: його мету – формування механізмів самоорганізації, самореалізації, саморозвитку, соціалізації,

необхідних для становлення самобутнього особистісного образу; цілей – розвитку особистості учня, його неповторної індивідуальності, творчих можливостей, унікального мислення, загальної освіченості, формування здатності до самостійної, активної діяльності щодо конструювання власної життєдіяльності.

Підготовку майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти визначено як процес формування мотивації до впровадження навчання, орієнтованого на розвиток і саморозвиток особистості учня професійно-технічного закладу освіти, що передбачає оволодіння знаннями теорії й практики особистісно орієнтованого навчання, вміннями та навичками його організації на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, створення та реалізації власних методик особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

З'ясовано, що психолого-педагогічними засадами підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти є: формування гуманістичного світогляду, свідома життєтворчість, активність особистості в процесі підготовки, здатність до самопізнання, самовизначення та саморозвитку.

У другому розділі – **“Сучасний стан підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти”** – визначено логіку та розроблено методику констатувального етапу експерименту з метою виявлення і перевірки стану готовності майбутніх інженерів-педагогів до реалізації особистісно орієнтованого навчання; розроблено критерії, показники та рівні означеної готовності; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, відображені в моделі підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

Основним показником ефективності процесу підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання визначено його готовність до цієї діяльності, що розглядається як результат професійної підготовки особистісно орієнтованого характеру, який характеризується сформованістю мотивів, цінностей, системи знань, умінь і навичок особистісно орієнтованого навчання.

На основі теоретичного аналізу та за результатами констатувального етапу експерименту охарактеризовано структурні компоненти готовності: мотиваційно-ціннісний (система усвідомлених та особистісно значущих потреб, мотивів, цінностей особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти); змістовий (особистісно значущі теоретичні й практичні знання особливостей організації особистісно орієнтованого навчання, його змісту, форм, методів, засобів упровадження); операційно-діяльнісний (практичні вміння й навички реалізації особистісно орієнтованого навчання); дослідницько-

творчий (уміння досліджувати та розв'язувати проблеми особистісної орієнтації навчального процесу, створювати власні методики особистісно орієнтованого навчання).

Обґрунтовано критерії оцінювання стану сформованості чотирьох компонентів готовності майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання. Охарактеризовано показники оцінювання рівнів готовності за кожним із виокремлених критеріїв. Відповідно до зазначених характеристик визначено рівні готовності майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання: низький, середній, достатній.

Доведено, що наявні у вищих навчальних закладах умови не сприяють ефективній підготовці майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, що вимагає формування мотивації, оволодіння знаннями, вміннями, навичками, набуття досвіду організації особистісно орієнтованого навчання.

На основі результатів проведеного дослідження виявлено фактори, які впливають на підготовку майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання: збагачення мотиваційної сфери ідеалами та цінностями особистісно орієнтованого навчання; насичення змісту педагогічних дисциплін відповідними темами; використання в процесі підготовки особистісно орієнтованих форм і методів навчання; організація спільної, узгодженої взаємодії, співпраця викладача вищого навчального закладу та майбутнього інженера-педагога; актуалізація наявних власних можливостей для особистісного і професійного саморозвитку; стимулювання його дослідницької, творчої діяльності.

Урахування виявлених факторів стало підґрунтям для подальшої розробки організаційно-педагогічних умов підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, якими визначено: формування спрямованості на особистісно орієнтоване навчання в професійно-технічних закладах освіти; організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії в процесі підготовки майбутнього інженера-педагога; орієнтацію підготовки на особистісний і професійний саморозвиток.

Розроблено теоретичну модель, в якій представлено структуру, процес, динаміку формування компонентів готовності майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання та передбачено впровадження розроблених організаційно-педагогічних умов (рис. 1).

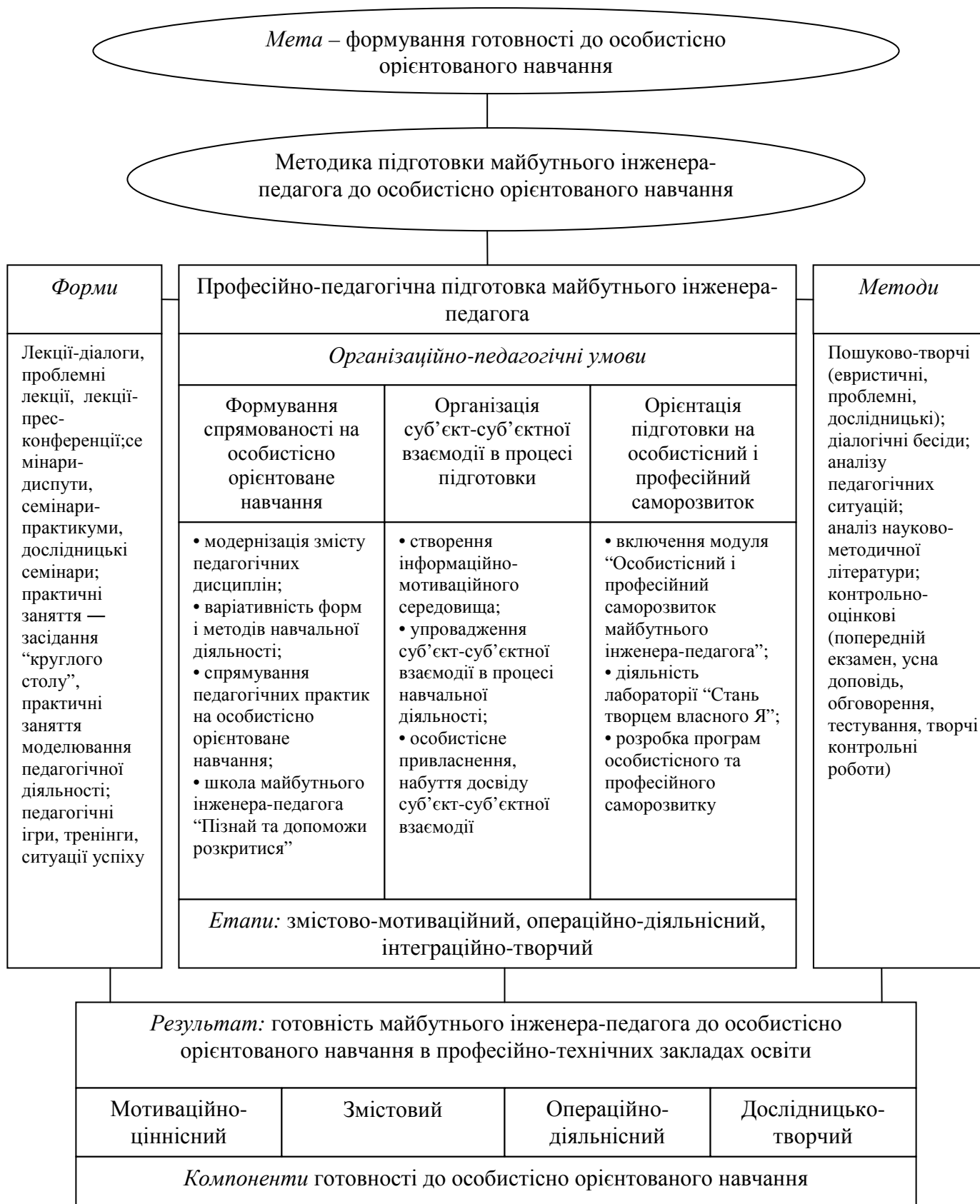

Рис.1 Модель підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти

Визначено мету, засоби та спроектовано проміжний результат упровадження кожної умови. Означена модель слугує теоретичним підґрунтям для розробки методики підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

У третьому розділі – **“Експериментальна методика підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання”** – обґрунтовано впровадження розробленої методики, яка забезпечує ефективність підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання. Висвітлено зміст, організацію та методику формульованого етапу експерименту, проаналізовано його результати.

Зазначено, що створення в процесі підготовки майбутніх інженерів-педагогів відповідного інформаційно-мотиваційного середовища забезпечує формування у них мотивації до пізнання та сприяння розвитку особистості учня, впровадження суб’єкт-суб’єктної взаємодії в ході майбутньої педагогічної діяльності, особистісного та професійного саморозвитку.

У дослідженні доведено ефективність модернізації змісту дисциплін педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, упровадження варіативності форм і методів їхньої навчальної діяльності, включення модуля “Особистісний і професійний саморозвиток майбутнього інженера-педагога” до структури дисципліни “Професійна педагогіка” з метою формування у студентів системи знань з теорії й практики гуманізації освітнього процесу, особливостей функціонування та розвитку особистості учня, специфіки організації особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, етапів, методів, засобів саморозвитку.

У дисертації представлено методику оволодіння майбутніми фахівцями практичними вміннями й навичками організації особистісно орієнтованого навчання на засадах суб’єкт-суб’єктної взаємодії, збагачення знаннями теорії та практики саморозвитку, що передбачає: спрямування педагогічних практик у професійно-технічних закладах освіти на особистісно орієнтоване навчання; організацію навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів на засадах суб’єкт-суб’єктної взаємодії з викладачами вищого навчального закладу; розробку майбутніми інженерами-педагогами програм особистісного та професійного саморозвитку.

Доведено доцільність й ефективність організації наукової діяльності майбутніх інженерів-педагогів щодо вивчення та систематизації досвіду особистісно орієнтованого навчання, роботи школи майбутнього інженера-педагога “Пізнай і допоможи розкритися”, лабораторії “Стань творцем власного Я” щодо інтеграції набутих теоретичних і практичних знань, умінь, навичок організації особистісно орієнтованого навчання, формування досвіду

майбутніх інженерів-педагогів реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, вдосконалення навичок планування й здійснення особистісного та професійного саморозвитку.

На основі аналізу одержаних у ході експериментальної роботи результатів встановлено поетапну динаміку формування компонентів готовності майбутніх фахівців до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти на початку та наприкінці формувального етапу експерименту (Таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка формування компонентів готовності майбутніх інженерів-педагогів контрольних (КГ) та експериментальних (ЕГ) груп

Рівні формування компонентів готовності	Етапи експериментального дослідження							
	Початок експерименту				Завершення експерименту			
	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%
Низький	70	63,1	68	62,3	67	60,4	13	11,9
Середній	32	28,8	33	30,3	34	30,6	67	61,5
Достатній	9	8,1	8	7,4	10	9	29	26,6

Порівняльний аналіз результатів дослідження у контрольних та експериментальних групах після завершення формувального етапу експерименту засвідчив, що кількісні показники та якісні характеристики рівнів сформованості компонентів готовності майбутнього інженера-педагога до реалізації особистісно орієнтованого навчання в експериментальних групах значно підвищилися у порівнянні з контрольними. В експериментальних групах зменшилася кількість студентів з низьким рівнем з 62,3% до 11,9%, та збільшилася із середнім – з 30,3% до 61,5% та достатнім з 8,1% до 26,6% рівнями готовності. Виявлена в результаті експериментальної перевірки позитивна динаміка формування компонентів готовності майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти дає підстави стверджувати про ефективність запропонованих організаційно-педагогічних умов, що дозволяє дійти таких **висновків:**

1. Теоретичний аналіз стану дослідженості окресленої проблеми засвідчив, що в сучасних умовах відбувається посилення вимог до якості підготовки майбутніх інженерів-педагогів, які забезпечують навчання висококваліфікованих, професійно мобільних робітників у професійно-технічних закладах освіти. Встановлено, що визнання пріоритетом розвитку системи освіти робітничих кадрів в Україні особистісної орієнтації навчання

передбачає необхідність такої організації в професійно-технічних закладах освіти навчально-виховного процесу, яка забезпечила б створення умов для всебічного розвитку особистості кожного учня. У цьому контексті актуальною визначено спеціальну підготовку майбутнього інженера-педагога до впровадження особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

У ході дослідження виявлено об'єктивні передумови зростання ефективності підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання, якими є: формування мотиваційної сфери; збагачення ідеалами та цінностями особистісно орієнтованого навчання; накопичення знань, формування вмінь, навичок, набуття досвіду особистісної орієнтації навчального процесу; створення доброзичливого емоційного фону; використання в процесі підготовки особистісно орієнтованих форм і методів.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та особливостей практичної діяльності підготовку майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти визначено як процес формування мотивації майбутнього інженера-педагога до впровадження навчання, орієнтованого на розвиток і саморозвиток особистості учня професійно-технічного закладу освіти; оволодіння знаннями теорії й практики особистісно орієнтованого навчання, вміннями та навичками його організації на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями, створення і реалізації власних методик особистісно орієнтованого навчання.

2. Сутнісною характеристикою результату підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання визначено його готовність до цієї діяльності в професійно-технічних закладах освіти. Охарактеризовано компоненти готовності: *мотиваційно-ціннісний* (система особистісних цінностей майбутнього інженера-педагога, мотивів до реалізації особистісно орієнтованого навчання); *змістовий* (теоретичні й практичні знання особливостей його організації в професійно-технічних закладах освіти); *операційно-діяльнісний* (відповідні практичні вміння й навички); *дослідницько-творчий* (уміння й навички виявляти, досліджувати, розв'язувати проблеми особистісно орієнтованого навчання, створювати власні методики його впровадження в професійно-технічних закладах освіти).

Обґрунтовано критерії готовності майбутнього інженера-педагога до реалізації особистісно орієнтованого навчання: спрямованість на його організацію в професійно-технічних закладах освіти; наявність особистісно значущих теоретичних і практичних знань у контексті досліджуваної проблеми, відповідних дослідницько-творчих умінь і навичок. Представлено характеристику показників оцінювання рівнів (низького, середнього, достатнього) готовності майбутніх інженерів-педагогів за кожним із визначених критеріїв.

3. За результатами теоретичного аналізу проблеми та констатувального етапу експерименту розроблено модель підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, яка розкриває структуру підготовки, відображає зв'язки між її компонентами та особливості формування змісту. Доведено, що основою підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання є створення організаційно-педагогічних умов, які забезпечують активізацію цього процесу.

Обґрунтовано необхідні організаційно-педагогічні умови підготовки до особистісно орієнтованого навчання: формування спрямованості на цей вид навчання в професійно-технічних закладах освіти; організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії; орієнтація на особистісний і професійний саморозвиток майбутнього інженера-педагога. Виділено три етапи реалізації визначених умов: змістово-мотиваційний, операційно-діяльнісний та інтеграційно-творчий. У змісті кожного з них сформульовано мету, засоби та спроектовано проміжний результат упровадження.

Доведено, що підготовка майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання має бути спрямована на формування його готовності до цього виду діяльності, що передбачає динаміку цього процесу. Створена модель слугує теоретичним підґрунтям для розробки методики підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

4. Упровадження експериментальної методики здійснювалось поетапно і передбачало:

- на *змістово-мотиваційному етапі* – модернізацію змісту дисциплін педагогічної підготовки (включення тем, які розкривають питання зародження гуманістичних поглядів, становлення поняття “особистість”, розвитку особистісного підходу в освіті, організації особистісно орієнтованого навчання); створення в процесі підготовки відповідного інформаційно-мотиваційного середовища; включення навчального модуля “Особистісний і професійний саморозвиток майбутнього інженера-педагога” до змісту дисципліни “Професійна педагогіка”;

- на *операційно-діялісному етапі* – впровадження варіативності форм і методів навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів; спрямування педагогічних практик на особистісно орієнтоване навчання; організацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача та майбутнього інженера-педагога в процесі навчальної діяльності, яка забезпечувалася гуманізацією їх відносин, спільною, узгодженою діяльністю у постановці цілей, виборі форм, методів навчання, використанням викладачами діалогічних форм навчання, опорою на позитивний суб'єктний досвід майбутнього інженера-педагога, контролем навчальної діяльності на основі об'єктивної, неупередженої оцінки, своєчасним відзначенням успіхів і

рефлексією навчальних досягнень; участь майбутніх інженерів-педагогів у діяльності лабораторії “Стань творцем власного Я”;

- на *інтеграційно-творчому етапі* – організацію науково-практичної роботи щодо вивчення та систематизації досвіду реалізації особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, організацію роботи школи майбутнього інженера-педагога “Пізнай і допоможи розкритися”, розробку програм особистісного та професійного саморозвитку.

Доведено, що впровадження в практичну діяльність вищих навчальних закладів даної методики забезпечило формування всіх структурних компонентів готовності майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. До подальших напрямів науково-дослідної роботи відносимо: обґрунтування умов формування готовності до реалізації особистісно орієнтованого навчання в процесі післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників; розробку і вдосконалення методик особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях автора:

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Романчук Н. О. Формування особистості майбутнього інженера-педагога в процесі його професійно-педагогічної підготовки / Н. О. Романчук // Науковий вісник МДУ : зб. наук. праць. – Миколаїв : МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2006. – Вип. 12. – С. 164–170.

2. Романчук Н. О. Підготовка майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання у професійно-технічних закладах освіти / Н. О. Романчук // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2006. – Вип. 41. – С. 341–344.

3. Романчук Н. О. Сучасні підходи та прийоми підготовки майбутніх інженерів-педагогів до впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання / Н. О. Романчук // Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. праць. – Миколаїв : МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2008. – Вип. 23 : Педагогічні науки. – Т. 1. – С. 153–159.

4. Романчук Н. О. Організація самостійної роботи майбутніх інженерів-педагогів в умовах особистісно орієнтованого освітнього середовища / Н. О. Романчук // Науковий вісник МДУ : зб. наук. праць. – Миколаїв : МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2010. – Вип. 1.28. – С. 124–131.

Інші публікації:

5. Романчук Н. О. Організація самостійної роботи майбутніх інженерів-педагогів у процесі вивчення природничо-наукових дисциплін / Н. О. Романчук // Наукові праці : науково-методичний журнал. – Миколаїв : МДГУ ім. П. Могили, 2006. – Вип. 37 : Педагогічні науки. – С. 82–85.

6. Романчук Н. О. Модель особистості майбутнього інженера-педагога / Н. О. Романчук // Вісник аграрної науки Причорномор'я : науково-теоретичний журнал. – Миколаїв : МДАУ, 2006. – Вип. 4 (38). – С. 303–307.

7. Романчук Н. О. Реалізація принципів особистісно орієнтованого навчання у підготовці майбутніх інженерів-педагогів / Н. О. Романчук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. – Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2007. – Вип. 15. – С. 416–419.

8. Романчук Н. О. Формування особистості майбутнього інженера-педагога в умовах особистісно орієнтованого навчання / Н. О. Романчук // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : РПО, 2007. – Вип. 2. – С. 153–157.

9. Романчук Н. О. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього інженера-педагога: мета, завдання, зміст / Н. О. Романчук // Науковий потенціал вищої школи: політехнічна освіта в контексті Болонського процесу : Матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Миколаїв : КП “МОД”, 2007. – С. 217–222.

10. Романчук Н. О. Реалізація гуманістичного підходу в процесі формування особистості майбутнього інженера-педагога / Н. О. Романчук // Наукові праці Донецького НТУ: педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк : “Вебер”, 2007. – Вип. 1. – С. 315–320.

11. Романчук Н. О. Особливості особистісно орієнтованого навчання учнів професійно-технічних закладів освіти / Н. О. Романчук // Вісник науковця : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. – Миколаїв : НУК імені адмірала Макарова, 2009. – С. 115–116.

12. Романчук Н. О. Організація навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів в умовах особистісно орієнтованого освітнього середовища / Н. О. Романчук // Оптимізація наукових досліджень : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. – Миколаїв : НУК імені адмірала Макарова, 2009. – С. 163–166.

13. Романчук Н. О. Особистісна орієнтація педагогічної підготовки майбутнього інженера-педагога / Н. О. Романчук // Проблеми становлення та самореалізації творчої особистості майбутніх фахівців гуманітарного спрямування : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – С. 112–114.

14. Романчук Н. О. Сучасний стан підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання: мета, завдання, інструментарій, етапи дослідження /

Н. О. Романчук // Актуальні проблеми сучасної науки : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. – Київ : ТОВ “ТК Меганом”, 2010. – С. 16–19.

АНОТАЦІЯ

Романчук Н.О. Підготовка майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2011.

У дисертації представлено результати аналізу теоретико-методологічних засад підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання в професійно-технічних закладах освіти, результатом якої визначено готовність майбутніх інженерів-педагогів до реалізації особистісно орієнтованого навчання. Виокремлено мотиваційно-ціннісний, змістовий, операційно-діяльнісний, дослідницько-творчий компоненти означеної готовності.

Теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутнього інженера-педагога до особистісно орієнтованого навчання, основою якої визначено створення організаційно-педагогічних умов, що забезпечують активізацію цього процесу. Розроблено та експериментально апробовано методика підготовки майбутніх інженерів-педагогів до особистісно орієнтованого навчання, доцільність та ефективність якої засвідчено отриманими експериментальними даними.

Ключові слова: підготовка, готовність, майбутній інженер-педагог, особистісно орієнтоване навчання, професійно-технічні заклади освіти, організаційно-педагогічні умови.

АННОТАЦИЯ

Романчук Н.А. Подготовка будущего инженера-педагога к личностно ориентированному обучению в профессионально-технических учебных заведениях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2011.

Диссертация посвящена исследованию теоретико-методологических основ проблемы подготовки будущих инженеров-педагогов к личностно ориентированному обучению в профессионально-технических учебных заведениях. В результате теоретического анализа

проблемы в научно-педагогической литературе определены приоритеты, сущность, содержание лично ориентированного обучения. Осуществлен анализ концепций, подходов, состояния подготовки будущих инженеров-педагогов к лично ориентированному обучению, что дало возможность определить основные противоречия этого процесса.

Подготовка к лично ориентированному обучению рассматривается как процесс формирования мотивации будущего инженера-педагога к реализации обучения, ориентированного на развитие и саморазвитие личности учащегося профессионально-технического учебного заведения, овладения знаниями теории и практики лично ориентированного обучения, умениями и навыками организации этого вида обучения на основе субъект-субъектного взаимодействия; умениями разрабатывать и реализовывать собственные методики.

В процессе исследования выявлены объективные условия повышения эффективности подготовки будущих инженеров-педагогов к лично ориентированному обучению: насыщение мотивационной сферы гуманистическими идеалами и ценностями; использование лично ориентированных форм и методов, организация совместной учебной деятельности будущего инженера-педагога и преподавателя на основе субъект-субъектного взаимодействия; актуализация собственных возможностей будущего специалиста для личного и профессионального саморазвития; стимулирование исследовательской, творческой деятельности.

Обосновано, что процесс подготовки к лично ориентированному обучению предполагает внедрение соответствующих организационно-педагогических условий, обеспечивающих его активизацию. Обоснованы необходимые организационно-педагогические условия: формирование направленности будущего инженера-педагога на лично ориентированное обучение; организация субъект-субъектного взаимодействия; ориентация подготовки будущего специалиста на личностное и профессиональное саморазвитие.

Выделены этапы реализации выявленных условий: содержательно-мотивационный, операционно-деятельностный, интеграционно-творческий, что предполагало формулирование цели, средств, проектирование промежуточного результата реализации на каждом этапе.

Обосновано, что подготовка будущего инженера-педагога к лично ориентированному обучению должна быть направлена на формирование соответствующей готовности. На основании теоретического анализа проблемы и констатирующего этапа эксперимента разработана модель подготовки будущего инженера-педагога к лично

ориентированному обучению. Предложенная модель раскрывает структуру подготовки, отражает связи между компонентами этого процесса, особенности формирования ее содержания.

Исследованы компоненты готовности будущего инженера-педагога к лично-ориентированному обучению: мотивационно-ценностный, содержательный, операционно-деятельностный, исследовательско-творческий. Выделены критерии оценивания компонентов готовности: направленность на лично-ориентированное обучение в профессионально-технических учебных заведениях; наличие теоретических и практических знаний, умений, навыков организации лично-ориентированного обучения; овладение исследовательско-творческими умениями и навыками. Дана характеристика показателей и уровней готовности.

Результаты экспериментальной работы свидетельствуют о положительном влиянии разработанной методики на эффективность процесса подготовки будущих инженеров-педагогов к лично-ориентированному обучению в профессионально-технических учебных заведениях, результаты внедрены в практику работы высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: подготовка, готовность, будущий инженер-педагог, лично-ориентированное обучение, профессионально-технические учебные заведения, организационно-педагогические условия.

ANNOTATION

Romanchuk N.A. The preparation of the future engineer-teacher for a personal oriented education in vocational and technical educational institutions. – Manuscript.

Dissertation for receiving scientific degree of candidate of pedagogical sciences specialty 13.00.04. – theory and methodology of education. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2011.

In the dissertation the theoretical-methodological aspects of prospective future engineer-teachers preparation for personal oriented education in vocational and technical educational establishments are investigated. Priorities, contents and technologies of a personal oriented education were developed. The essence of prospective future engineer-teachers preparation for a personal oriented education has been grounded.

The methods of prospective future engineer-teachers preparation for a personal oriented education, the expediency and effectiveness of which are testified by received experimental data, have been worked out. In the dissertation criteria, indicators, levels of prospective future engineer-

teachers preparation for a personal oriented education were developed. The main results of research were applied into the practice of higher education establishments.

Key words: preparation, readiness, future engineer-teacher, personal oriented education, vocational and technical educational establishments, organizational-pedagogical conditions.